

1944, september 2. Washington. — Depeša čs. veľvyslanca V. Hurba-
na čs. ministerstvu zahraničia v Londýne s informáciami o prípravách
na vydanie proklamácie vlády Spojených štátov severoamerických
o priznaní práv spojeneckých vojsk slovenským povstaleckým
bojovníkom.

Tajné.

Depeše označená jako spěšná.

Tvá 208.¹ Zakročil jsem dnes v doprovodu Hesse v State Departmentu. Byli již informováni Schoenfeldem a připravili koncept proklamace, která po schválení rezortními departementy půjde k aprobaci Rooseveltovi. Vlastní text bodu 1) až 3) je stejný jako v proklamaci z 29. srpna t. r. o polské domácí armádě. Text předběžného draftu, který jsem dostal k dispozici osobně jako přísně důvěrný, zní anglicky:

„Draft Statement regarding Combatant Rights of Soldiers of Czechoslovakia.

The Czechoslovak Government in London August 30th 1944 proclaimed all military forces fighting against the Germans in Czechoslovakia to be members of the regular Czechoslovak Army. With reference to the operations of Czechoslovak Forces in Europe, including the forces which have begun combat in Slovakia, the Government of the United States reiterates its view that all members of the armed forces of the countries at war with Germany, which are engaged in active combat, should be treated by the German military authorities in accordance to the laws and customs of war.

The United States Government therefore declares:

1. The soldiers of the Czechoslovak Army, including those in Slovakia and other parts of Czechoslovakia, constitute a combat force operating against the Germans.
2. The soldiers of the Czechoslovak Army are instructed to conduct their military operations in accordance with the rules of war and in so doing they bear arms openly against the enemy and are provided with Czechoslovak uniforms or a distinctive emblem.
3. In these circumstances reprisals by the German military authorities against the soldiers of the Czechoslovak Army violate the rules of war by which Germany is bound. The United States Government therefore solemnly warns all Germans who take part in, or are in any way responsible for, such violations, that they do so at their peril and will be held answerable for their crimes.”²

¹ Vid' dokument čís. 201 z 31. 8. 1944.

² Po slovensky: Osnova vyhlásenia o právach bojujúcich vojakov v Československu. Československá vláda v Londýne 30. augusta vyhlásila všetky vojenské sily, ktoré bojujú proti Nemcom v Československu, za členov regulárnej československej armády. V súvislosti s pôsobením československej armády v Európe, vrátane tých síl, ktoré začali bojovať na Slovensku, vláda Spojených štátov znovu pripomína, že so všetkými členmi ozbrojených síl krajín, ktoré sú vo vojnovom stave s Nemeckom, zúčastňujúcimi sa na aktívnych bojoch, majú nemecké autority zaobchádzať podľa zákonov a zvyklostí vojny.

Spojené štáty preto vyhlasujú:

1. Vojaci československej armády vrátane vojakov na Slovensku a v iných častiach Československa tvoria vojenskú silu bojujúcu proti Nemcom.
2. Vojakom československej armády sa uložilo, že majú viesť vojenské operácie v súlade s vojenskými pravidlami, a preto budú otvorene nosiť zbrane proti nepriateľovi a československé uniformy alebo iné viditeľné označenie.
3. Za týchto okolností sú represálie nemeckých vojenských autorít voči vojakom československej armády porušením vojnových pravidiel, ktorými je Nemecko viazané. Vláda Spojených štátov preto

K bodu 2 se ptali, mohou-li předpokládat splnění všech tam uvedených okolností, jmenovitě otevřené nošení zbraní a nošení čs. uniformy nebo distinktivního emblemu. Dále se tázali, zdali jsou bojující jednotky pod organizovaným československým velením, což jsem rovněž potvrdil a poukázal na text telegramu Czechopress 702.

Dodatečně se ještě ptali, máme-li zprávy, že Němci nezacházejí s členy našich jednotek na Slovensku jako s regulérním vojskem. Sdělil jsem, že nemám dosud konkrétních dat, že to však lze předpokládat z německých rozhlasů zachycených zde a poukázal jsem na německý rozhlasový apel na Slováky, kde je řečeno: (podle anglického textu, který jsem dostal) „We declare: Thousandfold revenge will be exacted for every drop of German blood shed by the hand of murderers. Every criminal, who dares lay hands on German, will pay for it terribly.“³

Slíbili, že podle toho ještě doplní proklamaci.

Dovíš-li se o německých represaliích, prosím, kabluj.

Na dotaz o době vydání proklamace jsem prosil o co největší urychlení. Také Hess zakročil ještě ve War Departmentu a žádal urychlení.

Máš-li nějaké připomínky, kabluj. V nynějším stadiu je důležité, abychom byli zde au courant o vývoji událostí.

Prosím, zaříd, aby telegramy Czechopressu zasílané Papánkovi šly současně na velvyslanectví.

Hurban.⁴

AMZV Praha. Depeše došlé, 1944, čís. 1897 (W. 177). Záznam dešifrované došlej depeše (d. 4. 9. 1944). Strojopisný prieпис.

dôrazne varuje všetkých Nemcov, ktorí sa zúčastňujú takéhoto porušenia alebo sú akýmkoľvek spôsobom zaň zodpovední, že tak robia na svoju škazu a za svoje zločiny sa budú brať na zodpovednosť.

³ Po slovensky: Vyhlasujeme: Tisíc násobne pomstíme každú kvapku nemeckej krvi preliatu rukou vrahov. Každý zločinec, ktorý sa opováži dotknúť sa Nemca, draho za to zaplatí.

⁴ Pre úplnosť uvádzame odpoveď na Hurbanove informácie, ktorá bola odoslaná z Londýna 5. 9. 1944. Znie takto: „Vládní prohlášení z 30. srpna je spíše propagační a určené pro domov. Přesně formulované prohlášení, na které třeba se odvolati, je z 2. září (Vid dokument čís. 227 z 2. 9. 1944 — pozn. V. P.). Anglický text posílám současně in claris. K draftu State Departmentu mám tyto poznámky:

1. Podle vládního prohlášení všechny osoby, muži i ženy, které se zúčastní boje v čs. jednotkách na československém území proti společnému nepříteli, jsou příslušníky československé branné moci. To je širší než výraz »soldiers of the Czechoslovak Army« pod 1, 2 a 3 draftu State Departmentu. Chtěli jsme zejména krýti též partyzány.

2. Uniforma, kterou mají naši vojáci na Slovensku, není doslova československá. Proto jsme užili výrazu »bylo jim uloženo, aby užívaly vojenského stejnozvučného nebo jiného viditelného označení«, což v prvé řadě umožňuje je rozpoznati jako příslušníky československých oddílů.

3. Text prohlášení předali jsme 2. září britské vládě, Fierlingerovi a Schoenfeldovi s žádostí, aby je spojenecké vlády vzaly za své. Doufám, že Schoenfeld již State Department informoval.

4. Rychlé vydání prohlášení State Departmentu bude mít pro nás neobyčejnou cenu. Poděkuj State Departmentu za jeho pochopení. Děkuji Ti za zprávu. Masaryk“ (AMZV Praha. Depeše odeslané, 1944, čís. 2120, W. 214.) Dodatočně oznámil Masaryk Hurbanovi 7. 9. 1944 následující: „Podle zprávy centra rezistence na Slovensku v Žilíně Němci nabídli dětem čokoládu a pak je shromážděné postříleli. Vypálili dědiny Dudatín, Závodie, Strážov. Muže a ženy věšeli. Některé muže zohavili. Z Žilíny bylo odvezeno na 300 československých zajatců v zapečetěných vagoncích, neznámo kam. Před transportem došlo k hromadnému střelení a týraní jiné části důstojníků a vojáků. Warte, velitel SS, dal zatknout posádku v Bratislavě a v zaplombovaných vagoncích odvézt. Z Trenčína jsou hlášeny transporty Čechů a židů v zaplombovaných vagoncích. Před naložením strašlivá věrstva. Velitelem německých vojsk na Slovensku je generál von Hubicki.“ (Tamtéž, čís. 2152, W. 217.)

Vyhlásenie vlády Spojených štátov bolo vydané 7. 9. 1944 v pôvodnom znení, lebo kým došli z Londýna návrhy na úpravu textu, prezident Roosevelt podpísal pôvodný návrh a trvať na zmenách by znamenalo celú vec preťahovať. Vyhlásenie bolo publikované v čs. vysielaní britského rozhlasu a tiež v týždenníku „Čechoslovák“. Podobné vyhlásenie vydala aj vláda Veľkej Británie. Súhlas k jej publikovaniu dal britský veľvyslanec Nichols 14. 10. 1944 (SÚA Praha, b S-436-1).